

DR. VYTAUTAS JOGĖLA

Lietuvos istorijos institutas

ANTANAS BARANAUSKAS PETERBURGO DVASINĖJE AKADEMIJOJE 1858–1862 m.

Straipsnyje aptariamas Antano Baranausko gyvenimo Peterburgo dvasinėje akademijoje laikotarpis. Akademijoje jis subrendo kaip kūrybinė asmenybė, padariusi įtaką Lietuvos kultūrai. Tuo metu Akademijoje gyvenimas nebuvo ramus – tarp dėstytojų ir valdžios kildavo įvairių intrigų, nes valdžia stengėsi paimti šią mokymo įstaigą savo įtakon, kišosi į Akademijos kadro reikalus.

Antano Baranausko pavardė Akademijos vadovybei ir dėstytojams jau buvo girdėta nuo 1855 m., nes jo bendrapavardis Antanas Baranauskas mokėsi Akademijoje pusę metų. Dėl pablogėjusios sveikatos jis buvo išsiųstas atgal į Telšių vyskupiją¹.

1858 m. atvykęs į Akademiją A.Baranauskas savo kurse rado 11 klierikų. Pirmieji tais mokslo metais į Akademiją atvyko Ksaveras Klimaševskis ir Vasilijus Savickis. Antanas pasirodė tik spalio 24 dieną, t.y. gero kai pavėlavęs, o jo dokumentai buvo atsiųsti dar vėliau. Žemaičių vyskupija visados dokumentus į Akademiją atsiųsdavo paskutinė, matyt, tau pydama laiką ir popierių – jeigu klierikas neišlaikydavo stojamųjų egzaminų, tada grįždavo atgal į vyskupiją. Nors Antono Jakubielskio rektoravimo laikais tokia praktika buvo taikoma labai retai.

PRIĖMIMAS. Visi atvykę seminarijų auklėtiniai privalėjo išlaikyti stojamuosius egzaminus Akademijoje; laikydavo iš tų dalykų, kurių mokėsi seminarijose.

Tais metais Akademijos dėstytojai ir vadovybė liberaliai vertino klierikų žinias. Tik du klierikai iš visų stojančiųjų egzaminus išlaikė gerai: K.Klimaševskis įvertintas – gerai, o A.Baranauskas – labai gerai. Patikrinus Kameneco Podolės vyskupijos klieriko V.Savickio žinias, paaiškėjo, kad jis nepakankamai pasirengęs, ir reikėtų jį išsiųsti atgal į vyskupiją.

---

¹ Akademijos klierikų sąrašas 1842–1867 m., Peterburgo centrinis valstybinis istorijos archyvas (toliau – PCVIA), f. 46, ap.1, b. 413, l. 42.

Tačiau Akademijos valdyba nutarė jį palikti „išbandymui“². Tai reiškė, kad jo žinios bus tikrinamos dar kartą.

Dar blogiau stojamuosius egzaminus išlaikė iš Minsko vyskupijos atsiųsti klierikai Nikolajus Tomaševičius ir Adomas Stankevičius. Akademijos valdyba taip pat jiems leido klausyti Akademijos kursą. Tokia dėstytojų nuostata iš dalies pasiteisino, nes minėti seminarijų auklėtiniai gebėjo užpildyti spragas ir sėkmingai laikė egzaminus. Kita vertus, tai rodė atsainų vyskupų požiūrį į Akademiją. Juk pagal nuostatus vyskupai privalėjo siųsti į Akademiją geriausius savo seminarijų auklėtinius.

Taigi kartu su A.Baranausku į Akademiją 1858 m. įstojo dvylika seminaristų: Kseveras Klimaševskis iš Gardino, Vasilijus Savickis iš Kamenecko, Liudvikas Kazlauskas, Antanas Kožuchovskis, Pranciškus Bačinskis – iš Volynės, Stanislovas Novakovskis, Nikolajus Tomaševičius ir Adomas Stankevičius – iš Minsko. Iš šios vyskupijos taip pat mokėsi Andrius Bartaševičius, kilęs iš Kauno gubernijos. Vyskupas Motiejus Valančius pasiuntė į Akademiją šiuos seminarijos auklėtinius: Antaną Baranauską, Pranciškų Gabševičių (jis atvyko į Dovydaičio vietą) ir Joną Radavičių.

Nors Akademijos statutas reikalavo, kad čia stodami klierikai būtų baigę visą vyskupijos seminarijos kursą, tačiau šios nuostatos ne visada buvo paisoma. Tik K.Klimaševskis ir A.Kožuchovskis savo seminarijoje buvo mokėsi po ketverius metus. Dauguma į Akademiją stojo baigę du kursus. Pasitaikydavo ir tokių, kurie buvo baigę vos vieną kursą, pavyzdžiui, V.Savickis ir A.Bartaševičius.

KILMĖ. Pagal savo kilmę A.Baranauskas turėjo jaustis nelabai jaukiai, nes iš dvylikos jis vienas buvo kilęs iš valstybinių valstiečių. Visi kiti – bajorai, išskyrus K.Klimaševskį, kuris save kildino iš miestiečių. Toks pasiskirstymas pagal kilmę neatitiko Akademijos vidurkio, pavyzdžiui, 1862 m. Akademijoje mokėsi 45 auklėtiniai, iš jų 34 – bajorai, 4 – vienkieninkai, 4 – valstybiniai valstiečiai, 1 –karininkas (kantonistas), 1 – laisvasis, 1 – užsienietis³. Reikia pasakyti, kad Akademijos vadovybė mažai arba beveik visiškai nekreipdavo dėmesio į klierikų kilmę. Ta prasme Akademijoje vyravo demokratiška atmosfera. Dauguma klierikų irgi labiau vertino proto gebėjimus nei kilmingumą. Nors vyravusi bajoriškoji tradicija, žinoma, darė savo įtaką.

MOKESTIS UŽ MOKSLĄ. Pagal Akademijos statutą kiekviena vyskupija turėjo atitinkamą vietų skaičių. Jeigu šių vietų neužtekdavo, būsimieji

² 1858 m. rugpjūčio 28 d. Akademijos valdybos posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 160, l. 58.

³ 1862 m. Akademijos valdybos ataskaita, Rusijos valstybinis istorijos archyvas (toliau – RVIA), f. 821, ap.1, b. 903, l. 53.

auklėtiniai turėdavo patys užsimokėti už mokslą. Kartais kai kurios vyskupijos nerasdavo klierikų, norinčių mokytis Peterburge. Tada pagal vyskupų susitarimą laisvą vietą užimdavo kitos vyskupijos seminarijos auklėtinis. Dažniausiai tokių laisvų vietų atsirasdavo Minsko ir Mogiliovo vyskupijose. Akademijoje valstybės išlaikomų vietų nuolatos trūkdavo Vilniaus ir Žemaičių vyskupijoms. Tad šių vyskupijų klierikai dažniausiai ir užimdavo laisvas vietas.

Keturiasdešimt auklėtinių išlaikydavo valstybė. Kitiems reikėdavo mokėti už mokslą patiems. Šis mokestis buvo gana didelis – 141 sidabro rublis per metus. Retas klierikas įstengdavo sumokėti iškart visą mokestį. Akademijos vadovybė leisdavo mokėti du kartus, t.y. už kiekvieną semestrą atskirai. Pinigų mokslui klierikai paprastai gaudavo iš savo giminių, kunigų arba labdaringai nusiteikusių asmenų. A.Baranausko kurse iš dvylikos auklėtinių penki mokėjo patys už savo mokslą. 1858 m. dar daugiau klierikų norėjo mokytis už savo pinigų.

Žemaičių vyskupas M.Valančius 1859 m. liepos 30 d. prašė į Akademiją priimti mokytis už savo pinigų seminarijos auklėtinį Eduardą Borovskį⁴. Tačiau Akademijos valdyba atsisakė patenkinti vyskupo prašymą. Akademija negalėjo priimti visų norinčių dėl paprasčiausios priežasties – trūko patalpų klierikams apgyvendinti. Akademijoje tuo metu mokėsi 47 klierikai, nors pagal patalpų projektą buvo galima apgyvendinti tik 40. Vyskupas M.Valančius šią problemą išsprendė originaliai. Žemaičių vyskupijos klieriką Vladislovą Šatinskį, – jis mokėsi Akademijoje vyskupijos lėšomis, – po vasaros atostogų paliko vyskupijoje, o į jo vietą pasiuntė minėtąjį E.Borovskį.

MOKSLAS. Per ketverius mokslo metus įvairius dalykus Akademijoje dėstė 15 dėstytojų. Apie mokslo lygį yra įvairių atsiliepimų. Reikia manyti, kad jis buvo pakankamas. Tai patvirtina ir toks faktas, kad užsienyje Akademijos auklėtinis Pranciškus Simonas apgynė daktaro disertaciją. Pagal nusistovėjusią tvarką kiekvienais mokslo metais dėstytojai pateikdavo savo dalykų programas. Tiesą sakant, pagal jas apie dėstomų dalykų lygį sunku ką pasakyti, nes jose būdavo surašytos tik pagrindinės temos ir autoriai bei jų veikalai. Kai kurie dėstytojai skaitė paskaitas remdamiesi tais pačiais autoriais, kaip ir Vilniaus akademijoje, nors kitos programos jau buvo papildytos naujų autorių veikalais. Tai, matyt, daugiausia priklausė nuo paties dėstytojo gebėjimų ir noro pateikti klierikams tobulesnę paskaitų kursą. Pirmasis Peterburgo dvasinės akademijos rektorius Ignatas Holovinskis stengėsi sukurti ir palaikyti gana griežtą

⁴ 1859 m. liepos 30 d. Akademijos valdybos posėdžio protokolas, *PCVIA*, f. 46, ap.3, b. 163, l. 55.

mokymo ir ugdymo sistemą. Jis padėjo tvirtus pagrindus tolesnei Akademijos veiklai ir kryptčiai išlaikyti.

Atskirai reikėtų pažymėti rusų kalba dėstomų dalykų lygio pakilimą iškelus Akademiją į Peterburgą. Carinė valdžia, įgyvendindama savo tikslus, siekė paveikti auklėtinių savimonę kaip tik per šiuos dėstomus dalykus. Į Akademiją atėjo aukštos kvalifikacijos profesoriai ir dėstytojai. Tai Rusijos ir visuotinės istorijos profesorius Michailas Kutorga; jis savo paskaitose bandė žvelgti į istorinius įvykius platesne prasme, t.y. Rusijos istoriją aiškino Europos istorijos kontekste. Be to, nemažai vietos savo paskaitose skyrė ir Lenkijos istorijai. Filosofiją ir logiką dėstė Vasilijus Jelpatjevskis. Skaitydamas paskaitas jis daugiausia rėmėsi Europos universitetų logikų darbais, pavyzdžiui, Vienos – Karlu, Getingeno – Šulcu, Leipcigo – Bachmanu ir kt. Sunku pasakyti, ar klierikai, baigę du seminarijos kursus, gebėdavo tokius sudėtingus dalykus suprasti. Jau Baranauskui būnant Peterburge, Akademijos vadovybė logikos dėstytoju paskyrė savo auklėtinį Zigmantą Felinskį.

ANTANAS BARANAUSKAS – KLIERIKAS. Peržiūrėjus visų ketverių metų A.Baranausko pažymius, galima teigti, kad jis buvo vienas iš geriausių savo kurso klierikų. Vertinimo balai buvo rašomi nuo vieneto ir toliau. Pirmame, antrame ir trečiame kurse jis buvo pažangiausias klierikas. Pagal tuometinę vertinimo sistemą – visi vienetai, išskyrus vokiečių kalbą, jos mokėjimas įvertintas 2 balais. Vėliau ir pats A.Baranauskas yra sakęs, kad vokiečių kalbos Akademijoje taip gerai ir neišmoko⁵. Atrodo, kad trečiame kurse jis pradėjo geriau mokytis ir vokiečių kalbą, nes visi egzaminų pažymiai yra geriausi. Ketvirtame kurse pagal egzaminų pažymius jau net trys klierikai pasiekė tuos pačius rezultatus: A.Baranauskas, K.Klimaševskis ir A.Kožuchovskis. Dauguma klierikų mokėsi taip pat gerai. Pats žemiausias pažymys egzaminų knygoje buvo dvejetas.

MOKSLO LAIPSNIAI. Pagal statutą kiekvienas klierikas, baigdamas Akademijos kursą, galėjo gauti du laipsnius: teologijos kandidato ir teologijos magistro. Teologijos kandidato darbą gindavo po trečio kurso, o teologijos magistro – po ketvirto. Mokslinius laipsnius, ypač magistro, gaudavo ne visi klierikai.

Norėdami gauti teologijos kandidato laipsnį, klierikai, jau įpusėjęs trečiam kursui, rašydavo prašymus Akademijos konferencijai, kad jiems paskirtų teologinio darbo temas. Ta pati tvarka buvo ir magistrams. Kurso pabaigoje auklėtiniai privalėjo išlaikyti egzaminus ir gintis savo darbus Akademijos konferencijoje. Čia dalyvaudavo visi dėstytojai, kartais

⁵ 1852–1908 m. auklėtinių vertinimo knyga, PCVIA, f. 46, ap.1, b. 749. l. 13–19.

atvykdavo ir metropolitas arba koks nors valdžios atstovas. Tačiau balsavimo teisę turėjo tik dėstytojai.

1861 m. birželio 26 d. įvyko Akademijos konferencija, jai pirmininkavo rektorius A.Beresnevičius⁶. Dalyvavo: inspektorius Aleksandras Važinskis, prof. Adolfas Bagenskis, l.e. prof. pareigas Z.Felinskis, adjunktai – Jurgis Ivaškevičius, Antanas Vrublevskis, Aleksandras Zabiela, dėstytojas kun. Vincentas Majeviskis, kolegijos sekretorius, visuotinės ir Rusijos istorijos profesorius Stanislovas Lagūnas.

A.Baranauskas šioje konferencijoje gynė teologijos kandidato darbą „De inspiratione Librorum Novi Testamenti“ (Apie Naujojo Testamento knygų įkvėpimą). Po metų, t.y. 1862 m. birželio 23 d., Akademijos konferencija būsimajam vyskupui suteikė magistro laipsnį. Šį kartą A.Baranauskas gynė du darbus. Vienas – „De Revelatione ex Theologia dogmatica“ (Dogminės teologijos klausimu). Kitas darbas pagal statuto reikalavimus turėjo būti parašytas rusų kalba. Jo pavadinimas buvo toks: „O žyzni i trudach Michaila Vasiljevičia Lomonosova“ (Apie Michailo Vasiljevičiaus Lomonosovo gyvenimą ir darbus). Darbai, parašyti rusų kalba, turėjo parodyti ne tiek auklėtinio mokslo lygį, kiek rusų kalbos mokėjimą.

Magistro darbus iš A.Baranausko kurso gynė aštuoni auklėtiniai. Konferencija tik keturiems klierikams šį laipsnį suteikė vienbalsiai – A.Baranauskui, K.Klimaševskiui, A.Kožuchovskiui ir V.Savickiui). Kitiems – dauguma balsų.Taigi gana daug klierikų iš tuometinio kurso tapo magistras. Galima teigti, kad šis rodiklis viršijo Akademijos įprastinį lygį.

SVEIKATA IR LIGOS. Atšiaurus Peterburgo klimatas, kuriuo ypač skųsdavosi atvykėliai, ir uždaras gyvenimo būdas sekindavo jaunųjų klierikų sveikatą. Gal todėl iš pietinės imperijos dalies klierikai nelabai noromis vykdavo mokytis į Akademiją. Išbūti ketverius metus Peterburge ne visi galėdavo. Todėl dažnai sirgdavo ir negaludavo ne vienas klierikas.

Akademija turėjo savo ligoninę, kaip klierikai patys vadindavo – „lazaretą“. Čia dirbo vienas gydytojas. A.Baranausko mokymosi metu klierikus ir dėstytojus gydė gydytojas Ostrovskis. Vaistus Akademija pirkdavo už valdiškus pinigus, dažniausiai iš to paties Peterburgo vaistininko. Kiekvieną dieną gydytojas vizituodavo sergančius klierikus ir apie ligas užrašydavo į ligoninės knygą.

Kad klimatas turėjo didelę įtaką negalavimams, rodo ir dažni klierikų prašymai Akademijos vadovybei „išleisti į tėvynę pakvėpuoti geru oru ir pataisyti sveikatos“. Dėstytojai dažnai prašydavo carą leisti vykti į užsienio kurortus pasigydyti. Prie tokio prašymo būdavo pridėdama gydytojo pažyma apie blogą sveikatos būklę. Ko gera, toks prašymas ir

⁶ 1853–1862 m. Akademijos konferencijų protokolai, PCVIA, f. 46, ap.1, b. 763, l. 120–121.

pažyma kartais suteikdavo beveik vienintelę galimybę išvykti į užsienį. Tad, matyt, ne visada buvo vykstama gydytis į užsienį dėl negalavimų. Reikia pasakyti, kad klierikų nesiųsdavo į užsienio kurortus, o grąžindavo atgal į vyskupiją. Apie trisdešimt procentų įstojusių klierikų grįždavo atgal į savo vyskupijas. Kad auklėtiniai sirgdavo dažnai, rodo ir šie skaičiai. 1858–1859 m. ligoninėje gulėjo 34 auklėtiniai iš 47. Gydymas priklausydavo nuo ligos. Trumpiausiai tais metais sirgo Antanas Krachovieckis, ilgiausiai – Pranciškus Bačinskis – šimtą dienų⁷.

A.Baranauskas palyginti lengvai prisitaikė prie atšiauraus klimato sąlygų. Jis per visą mokymosi laiką tik du kartus sirgo, gulėjo ligoninėje. Pirmą kartą susirgo po mėnesio, kai atvyko į Akademiją, t.y. 1858 m. lapkričio 30 d. ankstyvą rytą buvo paguldytas į ligoninę. Gydytojas Ostrovskis nustatė ligą *obstructio alvi* ir paskyrė dietą. Jau po keturių dienų jis buvo išrašytas iš ligoninės. Antrą kartą A.Baranauskas pateko į ligoninę tik po trejų metų (1861 m. sausio 15 d.). Gydė jį tas pats gydytojas Ostrovskis. Liga – *F.Cotorskolis*. Kokie vaistai buvo paskirti, sunku pasakyti, tačiau tiek pirmą, tiek antrą kartą buvo paskirta vadinamoji pirmoji dieta. Tokie ligoniai valgydavo jautienos sriubą, antras patiekalas buvo taip pat iš jautienos; dar arbata ir duona. Šį kartą A.Baranauskas ligoninėje išgulėjo ilgiau – devynias dienas. Taigi galima teigti, kad jis buvo stiprios sveikatos, nes kiti Akademijos auklėtiniai dažnai sirgdavo ir net numirdavo.

VALDYMAS IR PERMAINOS. Akademijoje įvairius dalykus dėstė 15 dėstytojų, iš jų 9 kunigai, 6 pasauliečiai⁸. Be to, dar kitas pareigas ėjo 2 kunigai ir 4 pasauliečiai.

1858–1862 m. Akademijoje buvo dažna dėstytojų ir pareigūnų kaita. Pasaulietinių dalykų dėstytojai, kurie dirbo nuo pat 1842 m., sulaukę pensinio amžiaus, išėjo į pensiją. Tai Rusijos ir visuotinės istorijos profesorius Michailas Kutorga ir filosofijos, logikos profesorius Vasilijus Jelpatjevskis. Taip pat pasikeitė beveik visi ir kalbų dėstytojai. Prancūzų kalbos dėstytoją Julijų Emilį Tamį pakeitė Kamilas Rojus, vokiečių kalbos – Juozapas Plecas, lotynų – Antonas Šifneris, hebrajų kalbą dabar dėstė Danielius Chvolsonas. Bažnyčios istorijos ilgametį profesorių A.Nemėkšą pakeitė kun. A.Majejskis. Bažnytinio giedojimo mokė kun. Bazilijus Žoltekas. Tačiau svarbiausi to meto įvykiai Akademijoje dar tik brendo.

Po Ignoto Holovinskio mirties Akademijai pradėjo vadovauti prelatas Antonas Jakubielskis. Jis dar Vilniaus Akademijoje ėjo adjunkto pareigas, tačiau nei mokslingumu, nei kitomis ypatingomis savybėmis nepasi-

⁷ 1858–1859 m. Peterburgo dvasinės akademijos ligoninės knyga, *Rusijos MA bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. P-KA, b. 19-1, l. 20–21.

⁸ Akademijos 1862 m. ataskaita, *RVIA*, f. 821, ap. 1, b. 903, l. 52.

žymėjo. Rektoriumi greičiausiai tapo dėl to, jog niekur nesikišo ir buvo Holovinskio kraštiečiai. Turint omenyje, kad tarp dėstytojų būdavo nebylių prieštaravimų ir grupavimosi, toks paskyrimas atrodė logiškas. Kaip parodė vėlesni įvykiai, šis pasirinkimas Akademijai nebuvo pats geriausias. Be to, buvo pažeista Peterburgo tradicija, kai metropolito ir rektoriaus pareigas ėjo tas pats asmuo, nes dabar caras Nikolajus I metropolitu paskyrė Vaclovą Žilinskį iš Vilniaus vyskupijos. Po kelerių metų, t.y. 1860 m. kovo 19 d., metropolitas V.Žilinskis pradeda lankytis Akademijos valdybos posėdžiuose. Dabar sunku pasakyti, ar valdybos nariai patyrė tokio apsilankymo padarinius. Sprendžiant iš vėlesnių veiksmų, galima suprasti, jog kai kurie valdybos nariai numanė arba nujautė šių lankymųsi priežastį. Viename posėdyje, kuriame, be metropolito, dalyvavo ir rektorius A.Jakubielskis, inspektorius A.Važinskis, prof. A.Bagenskis ir adjunktas J.Ivaškevičius, metropolitas priekaištavo valdybos nariams ir rektoriui, kad nėra užimtos visos katedrų vietos; „jeigu nėra žmonių, reikia skelbti konkursą“⁹, – ragino metropolitas. Kadangi Akademijos valdybos posėdžiai paprastai vykdavo vieną kartą per mėnesį, tad ir dabar metropolitas atvyko į Akademiją balandžio 16 d. ir dalyvavo valdybos posėdyje. Šį kartą jis paprašė valdybą pateikti jam Akademijos finansinę ataskaitą, tačiau iki kito posėdžio tokios ataskaitos rektorius metropolitui nepateikė. V.Žilinskis, negalėdamas dalyvauti kitame posėdyje, pasielgė diplomatiškai – valdybai parašė laišką, kur kaltino rektorių dėl blogai pateiktos ataskaitos¹⁰.

Rektorius, vėliau pateikęs ataskaitą, metropolitą apgavo teigdamas, kad valdyba esą ataskaitai pritarusi, o iš tikrųjų valdyba balsavo prieš. Taigi taip atsirado konfliktas ne tik tarp rektoriaus ir metropolito, bet ir tarp rektoriaus ir valdybos. Akademijoje toks valdybos elgesys buvo labai retas. Paprastai visi sprendimai ir nutarimai būdavo priimami vienasbalsiai. Savo rašytame laiške V.Žilinskis perspėjo rektorių dėl nenoro paklusti kai kuriems metropolito sprendimams. Priminė, kad tokie poelgiai prieštarauja Bažnyčios ir civiliniams įstatymams. Iš laiško galima suprasti, jog metropolitas buvo labai įžeistas tokio rektoriaus išpuolio. Archyvuose nepavyko rasti duomenų apie panašius nesutarimus. Konfliktai dažniausiai būdavo tarp valdžios ir kunigų. Šis atvejis yra išskirtinis Akademijos istorijoje. Toks rektoriaus nusistatymas sukėlė atitinkamus metropolito veiksmus. Jis pavedė adjunktui J.Ivaškevičiui ir kapelionui, vėliau tapusiam profesorium Z.Felinskiui patikrinti Akademijos biblioteką. Valdyba kasmet skirdavo iki trijų šimtų rublių pirkti naujoms knygoms. Už knygų pirkimą ir išdavimą buvo atsakingas bibliotekininkas.

⁹ 1860 m. kovo 19 d. Akademijos valdybos posėdžio protokolas, PCVIA, f.46, ap.3, b. 166, l. 27.

¹⁰ 1860 m. gegužės 18 d. Akademijos valdybos posėdžio protokolas, ten pat, l. 61–62.

Šias pareigas dar nuo Holovinskio laikų ėjo tuometinis Bažnyčios istorijos profesorius A.Nemėkša – geras rektoriaus draugas. Metropolitai, siūsdamas tikrintojus, matyt, kažką žinojo ne tik apie gerus rektoriaus ir bibliotekininko santykius.

Taigi rezultatų ilgai laukti nereikėjo. Tikrintojai pasigedo 48 knygų, nors vėliau paaiškėjo, kad 43 knygas buvo paėmęs jau miręs metropolitai Holovinskis. Tikrindami, kaip bibliotekininkas panaudojo valdybos skirtus pinigus knygoms pirkti, Ivaškevičius ir Felinskis nustatė, kad 1858 m. valdyba buvo paskyrusi 250 rublių įsigyti knygoms iš Isakovo knygyno Peterburge. Paaiškėjo, jog Akademijos bibliotekai nė viena knyga nebuvo nupirktas. Be to, patikrinus jau nupirktų knygų kainas, nustatyta, kad už knygas buvo permokėta penkis šešis kartus daugiau, negu jos kainavo knygynuose. Sužinoję apie patikrinimo rezultatus, Nemėkša įdėjo į Akademijos kasą 150, rektorius –100 sidabro rublių. Vadinasi, valdybos skirti pinigai knygoms pirkti buvo pasidalyti per pusę.

Dabar metropolitui pasiekti savo tikslą liko vienas žingsnis. Atvykdamas į Akademijos valdybos posėdį birželio 25 d. jis jau neabejojo savo teisumu. V.Žilinskis valdybos nariams, taip pat rektoriui pasakė, jog tai, kas įvyko Akademijoje rektoriaujant A.Jakubielskiui, toliau tęstis nebegaali¹¹. Metropolitai, nors ir būdamas pats aukščiausias Bažnyčios pareigūnas Rusijos imperijoje ir turėdamas gana didelę įtaką, elgėsi krikščioniškai. Jis pasiūlė rektoriui išsiskirti broliškai, t.y. parašyti prašymą būti atleistam iš pareigų. Čia rektorius pasirodė kaip silpna, kupina tuštybės asmenybė. Jis ilgai atsiprašinėjo metropolitą, matyt, tikėdamasis ir toliau eiti ankstesnes pareigas; jis delsė manydamas, jog metropolitai pakeis savo sprendimą. Tik griežta V.Žilinskio nuostata pagaliau įtikino rektorių, kad kito kelio nėra ir metropolitai savo sprendimo nekeis. Be to, pagal to meto valdžios ir Bažnyčios aukščiausių hierarchų bendravimo oficialius santykius tiek caras, tiek vidaus reikalų ministras labiau paisydavo metropolitai, o ne kitų kunigų nuomonės. Išskyrus tuos atvejus, kai Bažnyčios hierarchų siūlymai arba veiksmai prieštaravo valdžios interesams arba juos pažeisdavo. Iš esmės rektorius neturėjo jokios tvirtos atramos valdžios viršūnėse, taip pat niekas ir iš dvasininkų aplinkos po tokių veiksmų nebūtų drįsęs jo ginti.

Rektorius A.Jakubielskis pagaliau suvokė savo padėties beviltiškumą ir parašė prašymą atleisti iš pareigų. Metropolitai V.Žilinskis neužmiršo ir geriausio rektoriaus draugo profesoriaus ir bibliotekininko A.Nemėkšos. Taigi A.Nemėkša, nors ir turėjo užtarėjų Kitatikių dvasinių reikalų departamente ir buvo nuolankus valdžiai, taip pat buvo atleistas iš visų pareigų Akademijoje ir išsiųstas į Vilniaus vyskupiją. Metropolitai laikinai eiti

¹¹ 1860 m. birželio 25 d. Akademijos valdybos posėdžio protokolas, ten pat, l. 94–95.

rektorius pareigas pavedė A.Važinskiui. Visas šis veiksmas turėjo baigtis logiška pabaiga. Išrinkti arba pasiūlyti savo kandidatą į rektorius metropolitui buvo palankios tiek politinės, tiek vidaus aplinkybės. Tuo metu vidaus reikalų ministras buvo Sergejus Lanskojus. Šis pasižymėjo kaip liberalių pažiūrų žmogus. Be to, kuo politinė padėtis tapdavo nestabilesnė, tuo valdžia daugiau darydavo nuolaidų ir mažiau kreipdavo dėmesio į smulkmenas. Žinoma, tokie valdžios veiksmai tęsdavosi iki tam tikros ribos. Rusijos imperijos katalikų vyskupai ypač greit pajusdavo tokį valdžios svyravimą. Tuomet jie pateikdavo vis daugiau prašymų ir netgi reikalavimų vidaus reikalų ministrui. Jausdamas artėjančius neramumus, vidaus reikalų ministras pagreitindavo apdovanojimų dalijimą įvairiems vyskupams ir prelatams. Taigi metropolitui pateikti savo pasirinktą kandidatą į rektorius buvo labai palanki padėtis. Pateikimo mechanizmas – tradicinis. V.Žilinskis parašė raštą vidaus reikalų ministrui. S.Lanskojus nedelsdamas, t.y. jau kitą dieną, pateikė carui Aleksandrui II tvirtinti vyskupo Aleksandro Beresnevičiaus kandidatūrą į Akademijos rektorius. 1860 m. lapkričio 11 d. caras paskyrė jį rektoriumi¹². Reikia pasakyti, jog naujasis rektorius valdžios požiūriu nebuvo nusiteikęs lojaliai. Bent taip anksčiau manė Rusijos imperijos administracija, perkeldama jį iš Žemaičių vyskupijos į Vilnių. A.Beresnevičius atvyko į Peterburgą praėjus daugiau kaip mėnesiui.

Ta proga jo kurso draugas žemaitis, kilęs nuo Karklėnų, adjunktas J.Ivaškevičius savo dienoraštyje rašė: „1860 m. gruodžio 22 d. yra viena iš svarbiausių Peterburgo Romos katalikų dvasinės akademijos istorijoje, nes tą dieną Akademijos valdymą ir rūpinimąsi ja perėmė A.Beresnevičius“¹³. Tą dieną naująjį rektorių Akademijos profesoriams ir alumnams pristatė pats metropolitas V.Žilinskis. Taigi po šio paskyrimo, kuriuo buvo patenkinti tiek Akademijos profesoriai, tiek metropolitas, Akademia pradėjo naują savo istorijos etapą, kuris atnešė įvairių naujovių bei pasikeitimų ir alumnams, ir profesoriams.

PASTATAS IR ŪKIS. A.Baranauskas, atvykęs į Akademią, apsigyveno naujuose rūmuose. Šie rūmai buvo baigti statyti ir į juos perkelta Akademia jau 1844 metais. Tuometiniai alumnai labai džiaugėsi savo naująja Alma Mater.

Tai trijų aukštų pastatas, kur buvo paskaitų auditorijos, kambariai dėstytojams ir alumnams, konferencijų salė, koplyčia, biblioteka, valgykla, bufetas, skalbykla, arklidė ir kiti ūkiniai pastatai.

Už visą Akademijos ūkį atsakė ir jį tvarkė ekonomas. Caro valdžia per metus Akademijai išlaikyti skirdavo 40 155 sidabro rublius. Dar kele-

¹² 1860 m. vidaus reikalų ministro pranešimai carui, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 35, l. 46–47.

¹³ Adjunkto Jurgio Ivaškevičiaus užrašai, *Rusijos MA bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. N.I-215, l. 35.

tą šimtų rublių pati Akademija susirinkdavo už jį, nes už mokslą privalėjo mokėti auklėtiniai, kurie buvo įstoję savo noru arba į ne valstybės išlaikomas vietas. Reikia pasakyti, kad pinigų valdžia skyrė ne iš savo biudžeto, o iš nusavinto 1842 m. Romos Katalikų Bažnyčios kapitalo. Piniginiais klausimais sprendimus priimdavo Akademijos valdyba. Pasiūlymus beveik visada pateikdavo ekonomas.

Didžiojoje konferencijų salėje dar rektorius Holovinskio laikais buvo įkurta vyskupų portretų galerija. Čia kabojo kiekvieno naujai paskirto vyskupo portretas. Šalia vyskupų portretų buvo ir carų portretai. A. Baranausko mokymosi metu portretus Akademijai tapė Ivanas (Janas) Mioduševskis. 1858 m. už 40 rublių jis nutapė Aleksandro II portretą.

Vyskupų portretai kainuodavo net tris kartus daugiau negu caro. Pavyzdžiui, Antano Fijalkovskio ir Aleksandro Krasinskio portretus Akademia dailininkui sumokėjo po 142 sidabro rublius¹⁴. Paveikslų rėmus darė Dailės akademijos komisionierius Rippė. Už dviejų rėmų padarymą jam Akademia sumokėjo 23 sidabro rublius.

Akademijos koplyčia turėjo savo samdomą vargonininką. Vargonininkas Florijonas Germanas gyveno Akademijoje. Jis už vargonavimą gaudavo butą, maistą ir dar 6 sidabro rublius.

Taigi Antanas Baranauskas subrendo kaip kūrybinė asmenybė, padariusi įtaką Lietuvos kultūrai, būtent Peterburgo dvasinėje akademijoje, nors joje gyvenimas nebuvo ramus – vyko nuolatinė dėstytojų kaita. Caro valdžia stengėsi paimti Akademiją savo įtakon, kišosi į Akademijos kadrų reikalus.

Įteikta 2002 m. gruodžio mėn.

ANTANAS BARANAUSKAS AT THE SAINT PETERSBURG SPIRITUAL ACADEMY 1858–1862

Vytautas Jogėla

Summary

This article discusses the period when Antanas Baranauskas lived at the Saint Petersburg Spiritual Academy. In the Academy, he matured as a person and an author who influenced Lithuanian culture. At that time, the life at the Academy was far from peaceful – various intrigues would arise between the academics and the authorities, who were attempting to take control over this educational institution and interfered in the affairs of the Academy's personnel.

¹⁴ 1859 m. birželio 30 d. Akademijos valdybos posėdžio protokolai, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 163, l. 55.